

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Lilija Jurgīte
Latviešu valoda funkcionālā aspektā
Skolēna rokasgrāmata

ETNOLINGVISTISKAIS ASPEKTS
VALODAS PASAULĒ

3.3. Viena no mākslīgajām valodām

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”
pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”
aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”
apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu
kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta
„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003,
LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga 2011

3.3. VIENA NO MĀKSLĪGAJĀM VALODĀM

Iepazīstieties!

Skat.: Lightbox galerijā vai <http://www.liveintern.et.ru/users/kakula/post144134657/>

Ludvigs Zāmenhofs (1859-1917) – mākslīgās valodas – esperanto radītājs. Dzimis Belostokā (Polija), pēc izglītības bijis ārsts okulists. Mācījies Varšavā, Maskavā un Vīnē. 1887.g. publicējis pirmo grāmatu par esperanto. Autors parakstījies ar pseidonīmu «*Esperanto*» (Cerētājs), jo cerējis, ka jaunā valoda ar laiku gūs vispārēju piekrišanu. Šis pseidonīms tad arī kļuva par jaunās valodas nosaukumu. Zāmenhofs to izstrādājis, balstoties uz Eiropas svarīgāko valodu internacionālajiem vārdiem un gramatiskās struktūras pamatelementiem.

(<http://www.odiseja.lv/raksti/tema/citur/359/>)

Derīga informācija

Esperanto fakti

* pirmo esperanto valodas mācību grāmatu izdeva tās autors Ludvigs Zāmenhofs 1887.gada 26 jūlijā Varšavā – krievu valodā;

* pašlaik esperanto valodā runā vairāki miljoni cilvēku 120 pasaules valstīs;

* esperantiski ir pārtulkoti Šekspīra, Puškina un daudzu citu klasiķu un moderno rakstnieku darbi. Ir liels daudzums darbu, kuri tika uzrakstīti uzreiz esperanto valodā. Pastāv starptautiskā rakstnieku-esperantistu organizācija.

* dažādos kontinentos esperanto valodā tiek izdoti simtiem avīžu un žurnālu, raida desmitiem radiostaciju, internetā ir tūkstošiem mājas lapu.

* ar speciālu izziņu grāmatu palīdzību jūs viegli varēsiet atrast esperantistus un iegūt padomu un atbalstu gandrīz jebkurā pasaules vietā.

* praktiski katru dienu dažādās pasaules daļās notiek starptautiskas tikšanās, kurās desmitu nāciju pārstāvji savā starpā sarunājas esperanto valodā. Lielākais forums ir Vispasaules esperanto kongress, kurš noris katru gadu no 1905. gada – katrugad citā valstī.

* UNESCO divreiz pieņēma esperanto atbalsta rezolūciju.

* Esperanto zināja: rakstnieks L. N. Tolstovs, zinātnieks K. E. Cialkovskis, politiķis I. B. Tito, to zināja un lietoja Romas pāvests Jānis Pāvils II, fantasts Harijs Harisons un daudzi citi.

(<http://esperanto.eclub.lv/>)

• **Izlasiet doto informāciju par esperanto valodas sistēmu.**

• **Uzrakstiet, ar ko, Jūsaprāt, esperanto valodas sistēma atšķiras no latviešu valodas sistēmas. Norādiet vismaz trīs atšķirības.**

Esperanto skaņas pilnīgi atbilst burtiem un burti – skaņām. Uzsvars vārdiem vienmēr ir uz priekšpēdējās zilbes.

Esperanto gramatika ir ļoti vienkārša. Tajā ir tikai 16 vienkāršu likumu un nav neviena izņēmuma.

Visi

lietvārdi beidzas ar *-o*, (*patr-o* ‘tēvs’),

īpašības vārdi ar *-a* (*bon-a* ‘labs’, *patr-a* ‘tēvišķīgs’),

apstākļa vārdi ar *-e* (*bon-e* ‘labi’, *patr-e* ‘tēvišķīgi’),

darbības vārda nenoteiksme ar *-i* (*skrib-i* ‘rakstīt’),

tagadne ar *-as* (*skrib-as* ‘raksta’),

pagātne ar *-is* (*skrib-is* ‘rakstīja’),

nākotne ar *-os* (*skrib-os* ‘rakstīs’),

pavēles izteiksme ar *-u* (*skrib-u!* ‘raksti!, rakstiet!’),

nosacījuma izteiksme ar *-us* (*skrib-us* ‘rakstītu’).

Ļoti vienkārša ir esperanto valodas vietniekvārdu un apstākļa vārdu tabula: *kiu* ‘kurš’, *kio* ‘kas’, *kia* ‘kāds’, *kiel* ‘kā’, *kiam* ‘kad’ utt.;

Vienkārša ir arī vārddarināšanas sistēma.

Priedēklis *mal-* norāda pretstatu:

varma ‘silts’ *malvarma* ‘auksts’;

juna ‘(gados) jauns’ - *maljuna* ‘(gados) vecs’.

Piedēklis *-in-* apzīmē sieviešu dzimti,

piedēklis *-id-* bērnu, pēcteci, tāpēc

kok-o ‘gailis’, *kok-in-o* ‘vista’, *kok-id-o* ‘cālis’;

bov-o ‘vērsis, bullis’, *bov-in-o* ‘govs’, *bov-id-o* ‘teļš’.

Piedēklis *-ar-* apzīmē kopumu, tāpēc

hom-o ‘cilvēks’, *hom-ar-o* ‘cilvēce’;

arbo ‘koks’, *arb-ar-o* ‘mežs’ utt.

Piedēklis *-ist-* apzīmē kāda aroda piekopēju, tāpēc

sport-o ‘sports’, *sport-ist-o* ‘sportists’;

pan-o ‘maize’, *pan-ist-o* ‘maiznieks’ utt.

Esperanto valodas vārdu krājums ir racionalizēts, tāpēc tas ir ātri apgūstams un viegli palielināms. Šīs valodas vārdu krājuma pamatā ir galveno Eiropas valodu – romāņu, ģermāņu un slāvu valodu starptautisko vārdu saknes, piemēram, *abstrakt-*, *absurd-*, *aeroplan-*, *agronom-*, *atom-*, *estrād-*, *fundament-*, *lokomotiv-*, *material-*, *moment-*, *ob jekt-*, *person-*, *teatr-*, *telefon-*, *felegraf-* utt. Vārdu krājums esperanto vārdnīcās aizvien aug. Kultūras attīstība līdz šim ir risinājusies tā, ka līdz ar latīņu burtiem Eiropas galvenās valodas ir kļuvušas tuvas un pazīstamas visā pasaulē, arī austrumos. Tāpēc mākslīgā starptautiskā valodā arī turpmāk būs jāizraugās elementi no internacionālajiem vārdiem galvenajās Eiropas valodās.

(<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/VALODA/v5-maksl.htm>)

*Ar ko esperanto valodas sistēma atšķiras no latviešu valodas sistēmas?
Norādiet vismaz trīs atšķirības.*

1. _____

2. _____

3. _____
